

מסכת חולין

Dedicated to

Rabbi Adin Steinsaltz

By

Guido Della Seta

תלמוד בבלי

מסכת חולין

הלק ראשון

מבוא מתורגם ומנוקד ע"י
הרב עדין אבן-ישראל
(שטיינזליץ)

הוצא לאור ע"י הוצאת קורן ירושלים בע"מ

עבור

המכון הישראלי לפדסומים תלמודיים
ירושלים

ביצירת כרך זה השתתפו:

עורך ראשי
הרב עדין אבן ישראל (שטיינזלץ)

עורך
הרב יהונתן אליאב

הרב אברהם ישראל בן שלמה
הרב אהוד גולדברג
הרב דניאל אליאב

מפתח נושאים כללי
הרב אמחי'ה אבן ישראל

גרפיקה עימוד ואיורים
מיכאל אטקין

איורים
שלמה שטראוס

ריכוד נושאי הריאליה והתמונות
ישראל מלכיאל

מרכז המערכת
מאיר הנגבי

מסכת חולין

מז

תלמוד

בבלי

- **התלמוד** מנוקד כולו ומפוסק פיסוק מלא, כל שינויי הצנזורה מתוקנים וכל ראשי התיבות מפוענחים.
- **פירוש רש"י** מפוסק פיסוק מלא, כל ראשי התיבות מפוענחים, והלעזים מבוארים בשולי העמוד (בעיקר על-פי "אוצר לעזי רש"י" לר' משה קטן).
- **תוספות** מפוסקות פיסוק מלא, כל ראשי התיבות מפוענחים.
- **פירוש חדש** פירוש חדש המבאר כל פרט שבתלמוד בהבנת המלים והתוכן ובהסברת דרך המשא והמתן התלמודי, בליווי תרשימים. בתוך הפירוש – תרגום מלא, מילולי ותוכני, באותיות מיוחדות, של כל לשון ארמית המצויה בתלמוד.
- **מבואות וסיכומים** הקדמה כללית למסכת, וכן לפני כל פרק, ולאחריו, דברי הסברה כלליים וסיכומי דברים.
- **עיונים** ובהם מבחר שיטות ופירושים של הראשונים והאחרונים, דרכי פירוש נוספות, העמקת דברים, בירור מושגי יסוד, וביאור דרכי המחשבה.
- **אורח ההלכה** מסקנת ההלכה בנושאים הנידונים בתלמוד, הסברת דרכה ומהלכה של ההלכה מדברי התלמוד עד לפוסקים האחרונים.
- **מסורת הש"ס** מקבילות לנאמר במסכת מן התלמוד בבלי, מן המשנה, מן התלמוד הירושלמי ומדרשי ההלכה והאגדה, וכן דברי הסבר קצרים על יחסי המקבילות למאמר הנדון.
- **גרסות** שינויי נוסחות בעלי חשיבות להבנת הענין, מכתבייד, מקטעי ה"גניזה", מדפוסים ישנים, ממקבילות ומספרי הראשונים.
- **אישים** ביוגרפיות קצרות של אישים המוזכרים בתלמוד.
- **לשון** ביאורן והבנת מקורותיהן של מלים משפות זרות, המצויות בלשון התלמוד.
- **העולם** תיאורים ותמונות של בעלי חיים וצמחים המוזכרים בתלמוד, והארת הדברים על פי המחקר.
- **החיים** תיאורים ותמונות של חפצים שהשתמשו בהם בימי התלמוד, תיאור דרכי החיים, והרקע ההיסטורי של המאורעות.
- **תוספתא** התוספתא למסכת, מפוסקת פיסוק מלא, בצירוף מראי מקומות למסכת, ופירוש קצר להבהרת עניינים וביטויים סתומים.
- **עיטורים** ציורים, תרשימים ותצלומים, בעיקר בשטחי הארכיאולוגיה, הבוטניקה והזואולוגיה, הבאים להאיר ולהסביר את העניינים שמדובר בהם בתלמוד.
- **מפתחות** בסוף המסכת מפתחות מפורטים של הנושאים, המונחים, האישים וכו' המופיעים בה.

הספר יצא לאור בסיוע משרד המדע, התרבות והספורט – מנהל התרבות

ובסיוע קרן MATANEL

כל הזכויות שמורות למכון הישראלי לפרסומים תלמודיים
לרבות זכות התרגום והקיצור

Copyright by The Israel Institute for Talmudic Publications

ירושלים, Israel

ת.ד. 1458. P.O.B.

הזכויות לרישומים ולתמונות מספר "המאור למסכת חולין" שייכות לרב ישראל מאיר לוינגר

הוצאת קורן ירושלים בע"מ, ת.ד. 4044, ירושלים 91040

טל: 02-6330533 פקס: 02-6330534

Koren Publishers Jerusalem Ltd. P.O.B. 4044, Jerusalem 91040, Israel

P.O.B. 8531, New Milford, CT 06776-8531, USA

מסת"ב 9789653014381 ISBN

www.korenpub.com

דפוס ולוחות: מכון לאופסט "שלמה נתן"

סודר ע"י "ספרי מילתא" בע"מ. Typesetting by Milta Books, Ltd.

Printed in Israel, 2010

נדפס בישראל, תש"ע

שלמי תודה

למסייעים ביצירת כרך זה
מן השמים יבורכו, וזכות הרבים תעמוד להם

לרב ד"ר ישראל מאיר לוינגר שליט"א

רבה של העיר באזעל ומחבר ספרים חשובים בענייני שחיטה וטריפות,
על טובת העין שנהג בנו, באפשרות להשתמש בציורים ובתמונות מתוך ספריו,
ובעיקר מתוך "המאור למסכת חולין", וכן על עצותיו ונסיונו, שנעזרנו בהם רבות.

לרב שמעון דיין שליט"א

מחבר ספר "שמעו נא" על הלכות שחיטה וטריפות,
שנעזרנו רבות בספרו ועל שהואיל להעניק לנו מן התמונות שבספרו ועוד רבות, שלא על מנת לקבל פרס.
ולגברת שרה דיין על זמנה מאמציה וכשרונה שהשקיעה ביצירת התמונות ועזרתה בהבאתן לדפוס.

לד"ר משה רענן על הייעוץ והתמונות

הציורים בעמודים 264, 270 מקורם באנציקלופדיה התלמודית
ואנו מודים על הרשות להשתמש בהם

הקדמה למסכת חולין

וגם אם הם פחות טקסיים, ובעלי מסגרות רחבות יותר, עדיין הם נמצאים באותה מסגרת כוללת. לדוגמה: בעלי מומים אסורים להקרבה ואכילה במקדש, וטריפות אסורות לכל אדם, והרי הם כעין מומי הקדשים, שמוציאים את הדברים ממה שראוי לשמש ל"עם קדוש".

במובן מסויים, מסכת חולין, על ריבוי ענייניה, אינה עוסקת בחולין גמורים אלא בקדשים, שהרי לאיסורים השונים שבה אין הסבר תועלתני אנושי, אלא הם מעיקרם מערכות של דיני קדושה, שאמנם אינן חלות על המקדש במיוחד, אבל עדיין הן חלות ושייכות ל"עם קדוש". אותם הדברים שנאסרים באכילה, ובמקרים מסוימים אפילו בהנאה, אינם דברים שיש בהם מצד עצמם תפיסה של תועבה, ובכל דרך שהם מוגדרים בה (פסול, טמא, אסור בהנאה), אלא רק כאשר הם מתייחסים להתנהגות ולחיים של עם ישראל.

בכל האיסורים שדנה בהם מסכת חולין, הקשורים בעיקר באיסור והיתר של דברים מן החי, יש גם צד פנימי אחר, שאיננו מפורש בתורה, אך הוא נמצא ברקע שלהם (והדברים אף נרמזים בלשון התורה בכמה מקומות ועניינים), והוא, שעצם ההיתר לבני האדם להמית יצורים חיים ולהשתמש בהם איננו חלק מתבנית יצירתו הראשונית של האדם (ראה בראשית א, כט). ואף שהתורה התירה שחיטה ואכילה של בעלי חיים, יש בה הרגשה של דוחק מסויים, שמחייב גם זהירות יתירה, ומשום כך, יש הגבלות מרובות והדרכות כיצד לעשות את כל הפעולות הראויות, הן בהמתת בעל החיים בדרך הראויה, והן בטיפול בבשר ובאיברים לאחר מכן. כל אלו מרמזים לכך, שאף על פי שבעלי החיים הותרו לאדם "כירק עשב" (בראשית ט, ג), מכל מקום יש לו חובה מיוחדת להתחשב בחיים שיש בהם.

רוב הדינים שבמסכת מתקשרים, אם במישורין ואם בעקיפין, לדיני השחיטה, בין במעשה השחיטה כשלעצמו, ובין בהלכות הנובעות או נוגעות בעניין הלכתי זה, ולפיכך באמת נקראה מסכת זו בדורות הראשונים בשם "שחיטת חולין", כשהיא משמשת כעין מקבילה למסכת זבחים, שהיא שחיטת קדשים. עם זאת, ותוך כדי בירורן של הלכות מסוימות הנוגעות בשחיטה, יש במסכת הזו מקום נרחב לשני עניינים שחשיבותם יוצאת מתחומה של המסכת. האחד הוא — הלכות יסודיות ורבות בדיני תערוכות, שמסכת חולין נעשתה אחד המקורות הראשיים להלכות אלה, והאחר — דיונים הנוגעים בעיקרם לסדר טהרות, ובייחוד לטומאת אוכלים.

מסכת חולין היא בעיקרה מסכת הלכתית, אף שיש בה גם מדרשי הלכה רבים, הן ביחס לגופי ההלכות העיקריים שבמסכת, והן בנושאים הפרטיים האחרים הנספחים אליהם. ואולם רוב הדיון הוא הלכתי, ואף שיש בה גם קטעים של אגדה, אין להם מקום בולט בתוך המסכת.

במסכת חולין שנים עשר פרקים, רובם מוגדרים היטב בעניינם, וכל פרק עוסק בנושא או נושאים מיוחדים לעצמם.

הפרק הראשון "הכל שוחטין" — עוסק בכללות דיני השחיטה, ובפרט בהגדרה של מי הם המותרים להיות שוחטים, אף על פי שיש גם הגדרה כוללת של ענייני השחיטה.

הפרק השני פרק "השוחט" — עוסק בפרטי דיני השחיטה, לאמור: בסכין השחיטה, במקום השחיטה ובעניינים שונים העשויים לפסול את השחיטה.

מסכת חולין היא חלק מסדר קדשים. סדר זה עוסק כמעט כולו בצדדים הרבים שיש בדיני הקדשים, בין במצוות הדנות בדרכי מעשה הקורבנות למיניהם, בין בדרכים בהם מקדישים קרבנות ושאר דברים למקדש או לצרכי שמים אחרים, ובין בסדרי המקדש והעבודה שבו. ואילו מסכת חולין, לעומת כל שאר המסכתות של סדר קדשים עוסקת כל כולה בדברים שהם ביסודם דינים של חולין; שחיטה והכשרת הבשר לאכילה, וההבחנה בין דברים מן החי המותרים באכילה לבין אלו האסורים, הם חלק גדול מן המסכת הזו, שעוסקת גם כן בשורה של מצוות הנוגעות לבעלי חיים, שאין בהם כשלעצמם קדושה כמו קדשים.

למרות שהמסכת עוסקת לכאורה רק בענייני חולין, מכל מקום מיקומה בתוך סדר קדשים איננו מקרי. בכל ענייני החולין הללו יש צד מסויים, שאיננו רק מקביל או דומה לדיני הקדשים, אלא יש לו גם בפרטיו תכונות של ענייני הקדשים. כך לדוגמה, השחיטה, שהיא לכאורה עניין חולין מובהק, אינה נשאת רק כסדרת הלכות טכנית העומדת לעצמה, אלא במרומו או בגלוי היא מושפעת מדיני הקדשים. כמו בשחיטת קדשים, כך בשחיטת חולין, קיימת הבחנה והגדרה של האנשים הראויים לעסוק במלאכה זו, וגם התייחסות מיוחדת לכוונה שהם מכוונים. ובכלל, בהלכות רבות שבמסכת חולין, רוב ההגדרות וההלכות מתייחסות לדברים שהם מענייני העולם, אבל בכלם יש צד מסויים או אזכור מסויים של ענייני הקדשים.

באופן כללי ביותר, דבר זה נוגע לדיני התורה כולם, שלמרות שהם עוסקים בנושאים שונים ומגוונים, ומתפרסים לכל חלקי חיים, מכל מקום יש בכלם צד של קדושה, גם בדברים הפשוטים, המורגלים ביותר של המציאות, ואפילו בדיני הממונות, העוסקים לכאורה, בתחום של תקנות שמטרתן הסדרים מעשיים בתוך העולם.

ומעבר לכך, המצוות שבתורה לא רק נוגעות בכל פרט של חיים, אלא שהן גם מוסיפות בכל אחד מהם מעשים של הפרשה וייחוד, הבאים להדגיש שהחולין אינם חולין גמורים, אלא יש בהם צד מסויים של קודש. כך הוא בעניינים שבממון, בחיי אישות, ובאופן מפורט במה שנוגע לענייני המאכל. הדינים הללו, כשהם מתייחסים לדברים הבאים מן הצומח, הם הנושאים של סדר זרעים, המקיף את כל חלקי עולם הצומח שבני אדם משתמשים בו, ונותן להם מַעֲטִים שונים ורבים של קודש. ואילו מסכת חולין עוסקת בדברים השייכים לבעלי חיים: בהגדרות ובתחומים, במעשים של תיקון, ובתפיסה הכוללת שיש בכל אלה אסור ומותר, דבר הראוי ושאינו ראוי. דבר זה בא לידי ביטוי כבר בלשון התורה, כאשר באותם מקומות בתורה שבהם נזכרים בעלי החיים הטמאים והטהורים, המאכלים המותרים והאסורים, נקשרים הדברים למושג הקדושה — "והתקדשתם והייתם קדושים" (ויקרא יא, מד), "כי עם קדוש אתה לה'" (דברים יד, כא), לומר שההלכות הללו הן חלק ממערך של קדושה, לאמור: לא רק המקדש הוא המקום לביטוי הקדושה וההקדשה, אלא גם בחיי החולין שמחוץ למקדש יש צד מסויים של קדושה, ולכל ישראל יש מעמד של משמשים בקודש. כך לדיני השחיטה ולדיני הטריפות, שהם חלק מרכזי ממסכת זו, יש דמיון מבני מסויים למה שמתרחש במקדש. מובן שבמקדש יש לכלל המעשים מבנה טקסי קבוע הרבה יותר, אבל גם בחולין נשמרים מבנים כאלה,

בנושא אחד, באיסור אכילת בשר בחלב. גם בפרק זה מסתעף ומתרחב הדיון לדיון יסודי ביותר בדיני תערוכת ובישול ביחד של דברים אסורים ומותרים, כיצד הם נאסרים, ובאלו מקרים בטל האיסור בהיתר.

הפרק התשיעי "העור והרוטב" – עוסק גם הוא בנושא אחד, בחלקים שונים שיש בבשר, חלקי בשר, בעור ובדברים אחרים: מתי הם נחשבים כחלק מן הבשר, בין לעניין טומאה בין לעניין איסורי אכילה, ומתי הם נחשבים לדבר שונה ונבדל בכל ענייני האיסור.

הפרק העשירי "הזרוע הלחיים והקיבה" – דן בחיוב לתת מתנה לכהנים את הזרוע, הלחיים והקיבה מכל בהמת חולין ששוחטים.

הפרק האחד עשר "ראשית הגז" – עוסק גם הוא במצוה אחת מן התורה: החובה על האדם לתת לכהן מתנה (שאף היא מתנת חולין), מראשית הגז של צאנו.

הפרק השנים עשר "שילוח הקן" – גם הוא עוסק בנושא אחד: מצוות שילוח הקן, שהיא מצווה הנוהגת בחולין בלבד.

הפרק השלישי "אלו טרפות" – הוא דיון מפורט בכל מיני הטרפות, הן בטרפות בבהמה והן בטרפות בעוף, וכן במיני בעלי החיים הטהורים והטמאים.

הפרק הרביעי "בהמה המקשה ללדת" – עוסק בעיקרו בדיני עובר הנמצא במעי בהמה בזמן השחיטה. מכאן גם כמה דיונים ביחס לדיני אבר מן החי, הנוגעים לבעיות הללו או מסתעפים מהן.

הפרק החמישי "אותו ואת בנו" – עוסק באיסור לשחוט "אותו ואת בנו ביום אחד".

הפרק השישי "כיסוי הדם" – אף הוא עוסק בנושא אחד, במצווה האמורה בתורה לכסות דם של חיות ועופות שנשחטו (ולא בבהמות). בפרק מתבארים גם פרטי הדינים: כיצד מכסים, מתי מכסים ובמה מכסים את הדם.

הפרק השביעי פרק "גיד הנשה" – גם הוא עוסק בהלכה מוגדרת אחת: באיסור לאכול את גיד הנשה, ואולם הוא נפרש בגמרא לדיון מקיף ועיקרו בדיני תערוכת איסור והיתר.

הפרק השמיני פרק "כל הבשר" – עוסק גם הוא בעיקרו

פתיחה לפרק "הבל שוחטיך"

"כִּי יִחַק מִמֶּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹם שְׁמוֹ שָׁם וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאֲנֶךָ אֲשֶׁר נָתַן ה' לְךָ פֶּאֶשֶׁר צִוִּיתְךָ וְאָכַלְתָּ בְּשַׂעְרֶיךָ בְּכָל אֹתוֹת נִפְשֶׁךָ".
(דברים יב, כא)

בעיות אלו מעמידות שאלות עקרוניות — מה דינה של שחיטה שנעשתה באיסור, כגון שחיטה בשבת, וכן כיצד יש לנהוג בבעל חיים שחוט, שלא ידוע לנו אם נשחט כראוי, הן מצד השוחטים, ובין מצד אופן השחיטה, ומה הם הגורמים המשפיעים על הכרעה בענין זה, בין לאיסור ובין להיתר. באופן השחיטה, עולות כמה שאלות. אף על פי שמטרת השחיטה היא לחתוך את צווארו של בעל החיים הנשחט, האם כל דרך של חיתוך ראויה לכך, או שמא יש גם אופן מסויים של מעשה השחיטה. לשאלות אלו יש השלכה לכלי שבו נעשית השחיטה — באלו כלים ניתן לשחוט, ובאלו כלים השחיטה פסולה, או על כל פנים אסורה לכתחילה. ענין אחר הנודע לפרטי הדיני השחיטה הוא מקום השחיטה בצוואר בעל החיים, שהרי צווארם של בעלי חיים ארוך למדי, ויש צורך בהגדרה מדויקת יותר של מקום השחיטה. בהקשר זה יש מקום לדון ביחס בין מצות השחיטה מן הצוואר, לבין מצות המליקה מן העורף של עופות הקרבים על המזבח, מהו תחומה של כל אחת מהן. בירורן של שאלות אלה הוא עיקר עניינו של פרק זה.

פרק זה עוסק בעיקר בהגדרה של האנשים הראויים להיות שוחטים, באופן השחיטה, בכלים ראויים לשחיטה, והיכן בגוף הבהמה נעשית שחיטה. אף על פי שהמונח "שחיטה" מצוי במקרא, אין שם ביאור מספיק לכל הפרטים של מעשה השחיטה בפועל. הלכות השחיטה הן בעיקר עניין של מסורת. חלק מהן הן ממש בגדר של "הלכה למשה מסיני", וחלק מהן הן המסורת הנמשכת, הטבעית מאוד, כיצד בפועל נעשית השחיטה. בדיני השוחטים יש שאלות מרובות, הנוגעות בצדדים המהותיים של השחיטה, אך גם בצדדים המעשיים. בצד המהותי — אם שחיטה נחשבת כמצוה, האם חלים עליה הכללים הרגילים של מצוה, שרק ישראל גדול יכול לקיימה, אבל נכרי, וכן קטן ומי שאינו בר דעת, אינו יכול לקיימה, ומה דינן של נשים. ובצדדים המעשיים יותר — עד כמה ניתן לסמוך על אישים שאין לנו ודאות שהם יודעים הלכות שחיטה, או אנשים שהם חסרי נסיון מעשי בתחום זה, וכן אנשים שמהימנותם בקיום המצוות בכלל מפוקפקת — מינים, משומדים (מומרים) לסוגיהם, וכן הכותים (שומרונים).

א משנה הכל שוחטין ושחיטתן כשרה, חוץ מחרש שוטה וקטן שאינם שוחטים, שמא יקלקלו את שחיטתן, שהרי אינם בני דעת. וכולן ששחטו ואחרים רואין אותן ששחטו כדין – שחיטתן כשרה.

ב גמרא ושואלים: אם

מדויקים בלשון המשנה נמצא שיש בה סתירה, שמתחילה התנא שונה: "הכל שוחטין" – משמע שהכל ראויים לשחוט לכתחלה, ואחר כך שנה: "ושחיטתן כשרה", כלומר, רק בדיעבד! אמר ליה [ז] רב אחא בריה [בנן] של רבא לרב אחי וכי כל מקום ששנינו "הכל (עושים כך וכך)" רק לשון לכתחלה הוא, ולא דיעבד? אלא מעתה, מה ששנינו: הכל ממירין, כלומר, עושים תמורה בקדשים, שאומר על בהמת חולין שתהיה תמורת בהמת קדשים מסוימת, אחד האנשים ואחד הנשים, הכי נמי [כך גם כן] תאמר שלכתחלה הוא שממירים? והא כתיב [והרי נאמר בתורה] במפורש: "לא יחליפנו ולא ימיר אותו טוב ברע או רע בטוב" (ויקרא כז, י')! ומשיבים: התם [שם יש מובן אחר לדבר], כדקתני טעמא [כמו שהוא שונה באותה משנה את הטעם]:

מסורת הש"ס

- א. ראה משנה חולין טו,א.
- ב. חולין לא,א.
- ג. (שאלה זו) תמורה ב,א.
- ד. משנה תמורה ב,א. ב"מ צא,א.

גרסות

את שחיטתן במשניות ועוד: בשחיטתן ויש בכת"י: שחיטתן. הכל שוחטין לכתחילה בב"ח מביא: הכל שוחטין. אלא מעתה הכל ממירין בכת"י ועוד: אלא הכל ממירין. הכי נמי דלכתחלה הוא בכת"י: הכי נמי דלכתחילה. טוב ברע או רע בטוב בכת"י מלים אלה חסרות.

משנה הכל שוחטין – כל היכא דמי "הכל" כולה מיימי להו בשמעמא קמיימא דערין [ג], ומפרש "הכל" לאתוי מאי. ו"הכל שוחטין" דמתניתין פליגי צה אמוראי בגמרא, למר – לאתוי טמא צמולין, ולמר – לאתוי כותי או משומד. וכולן – צגמרא מפרש מאי "וכולן".

גמרא ושחיטתן כשרה דיעבד

– צתמיה. וקשה: רישא דמשמע דהוא דאתרבי מ"הכל" – לכתחלה אתרבי, ואילו סיפא משמע דכי מרביץ מ"הכל" – דיעבד מרביץ לה, אזל לכתחלה לא אתרבי. והא ליכא למימר: כולה מתניתין לכתחלה, ומדא קתני דכיון דתנא "הכל שוחטין" – פשיטא דכשרה. וכל הכל לכתחלה הוא – דתקשה לך, ולא חוכל לומר: כולה דיעבד, והכי קאמר: הכל תורת שמיטה נוהגת צנה, שאס שחטו אותן הפסולין דמתרבי – תהא שחיטתן כשרה. אלא הכל ממירים – מי מניט למימר: לכתחלה יצא צהמם חולין אלל צהמם קדשים ויאמר "זו תמורת זו"? "הכל" דתמורה מפרש הסם [ערבין ג], לאתוי יורש, שממיר צקרבן צציו לאתמ מיתמ צציו. דהמס מן: חין ממירין צשל אתריס. טוב – מס. רע – צעל מוס. התם כדקתני טעמא – דעקר ל"הכל" דרישא, דלא מימא לכתחלה הוא. אזל "הכל שוחטין" – צדוכמיה קאל, דכל כמה דלא עקר ליה ותנא: לא צהיו

א שוחטין ושחיטתן כשרה, חוץ מחרש שוטה וקטן, שמא יקלקלו את שחיטתן. וכולן ששחטו ואחרים רואין אותן – שחיטתן כשרה.

ב גמרא "הכל שוחטין" – לכתחלה, ושחיטתן כשרה – דיעבד!

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אחי: וכל "הכל" לכתחלה הוא? אלא מעתה, יהכל ממירין אהד האנשים ואהד הנשים, הכי נמי דלכתחלה הוא? והא כתיב: "לא יחליפנו ולא ימיר אותו טוב ברע או רע בטוב"!

– התם כדקתני טעמא: שונה באותה משנה את הטעם:

הפסולים רשאים לשחוט, כדעקר הסם – משמע דלכתחלה צנייהו. והדר מני "ושחיטתן כשרה" דמשמע דיעבד!

תוספות

הכל שוחטין – כתוב בהלכות ארץ ישראל דנשים לא ישחטו מפני שדעתן קלות. ואין נראה, דאפילו במוקדשין שוחטות לכתחלה. כדאמרינן פרק "כל הפסולין" (זבחים לא,ב): כל הפסולים ששחטו, דיעבד – אין, לכתחלה – לא. ורמיה: "ושחטו", מלמד שהשחיטה כשרה כו'! ומשני: הוא הדין דאפילו לכתחלה, אלא משום דבעי למיתני טמא במוקדשים, דלכתחלה לא – תנא נמי ששחטו. ולא קאמר: משום דבעי למיתני נשים, דתנא להו ברישא. אלא ודאי משום דנשים שוחטות לכתחלה אפילו במוקדשין. והא דלא קתני: הכל שוחטין אחד אנשים ואחד נשים, כדקתני ב"יתמורה" (ב,א) – התם אצטריך למיתנייה, כדפירש בריש תמורה, משום דכל הפרשה כולה נאמרה בלשון זכר, אבל הכא אין חידוש באשה יותר מביאש. ובפרק "כל הפסולין" (זבחים לא,ב) גבי קדשים איצטריך למיתני נשים, משום דבשאר עבודות נשים פסולות, אפילו כהנות.

שמא יקלקלו כו' – בגמרא (חולין יב,ב) דייק: מדקתני "שמא יקלקלו" ולא קתני "שמא קלקלו" – שמע מינה אין מוסרין להן חולין לכתחלה. ופירש הקונטרס: אפילו אחרים רואין אותן. וקשה לפירושו, דהא מסיפא שמעינן לה: "וכולן ששחטו ואחרים רואין אותן" כו' – דמשמע דיעבד דוקא. וליכא למימר דדיעבד נקט משום טמא במוקדשין, או אין מומחין, אבל חרש שוטה וקטן אפילו לכתחלה שוחטין באחרים רואין אותן, דהא רבא הוא דדייק: "שמא קלקלו" לא קתני, ולרבא לא קאי "וכולן ששחטו" אלא אחרש שוטה וקטן כדאמרינן בגמרא! ויש מפרשים דגרס לקמן "ירבה", אבל רבא לא דייק בין "יקלקלו" ל"יקלקלו", כי היכי דלא חייש בהא דלא קתני "ואם שחטו". ורבינו תם מפרש: דאין מוסרין להן חולין לכתחלה לשחוט אפילו כדי להשליך לכלבים, דלמא אתי למיכל, שיטעו להכשיר שחיטתן מתוך שיראו שמוסרים להן. כדפטר לקמן שחיטתן מכסוי, דלמא אתי למימר שחיטה מעלייתא היא. וניחא השתא, דבאין אחרים רואין אותן עסקינן ברישא.

התם כדקתני טעמא – פירש בקונטרס: דעקר ליה ל"הכל" דרישא, דלא תימא לכתחלה הוא. ולשון "כדקתני טעמא" לא משמע כפירושו. ומה שפירש

עיונים

הכל שוחטין שחיטת בהמה חיה ועוף לצורך אכילה היא מצות עשה מן התורה. ואף פרטי הלכותיה מן התורה הם, שנאמר: "והבחת וגו' כאשר צויתך" (דברים יב, כא) – מכאן למדנו שיש ציווי בוביחה כיצד היא נעשית, והן הלכות שחיטה שנאמרו למשה בסני (רש"י שם). ההלכות ומתבארות בשני הפרקים הראשונים של מסכתנו (ראה ספר המצוות לרמב"ם עשין קמו).

הכל שוחטין וכתבו בתוס' שבכלל זה גם נשים. ומה שלא נאמר כאן במפורש "אחד אנשים ואחד נשים" (כדרך שנאמר בראש מסכת תמורה), הרי זה משום שכאן אין צריך להדגשה זו, שאין סברה לומר שלא ישחטו. ומכל מקום הביאו בשם ספר "הלכות ארץ ישראל" (וכן הביאו ראשונים בשם הלכות אלדר הדני, וכן כתב רב שמואל בן חפני גאון) שאין נשים שוחטות, מפני שדעתן קלה עליהן (ושמא יתעלפו. סמ"ג עשין סג. וראה עוד יש"ש ובי"ח). והתוס' וראשונים רבים דחו את הדברים, שהרי אף לשחיטת קדשים כשרות הן לכתחילה (ראה זבחים לא,ב). אמנם בפועל היה זה דבר בלתי מצוי כלל (ועל כל פנים בארצות אשכנז) שתהיינה נשים שוחטות, ובפרט לרבים או לאחרים. ואף שלהלכה הן כשרות לשחיטת קדשים, כתבו אחרונים לחלק כי בשחיטת קדשים יש פחות מקום לחששות הקיימים בשחיטת חולין (ראה מהר"ץ חיות, ערוך השולחן יו"ד סי' א).

חוץ מחרש שוטה וקטן שאין שוחטים לכתחילה. ואם שחטו בינם לבין עצמם – שחיטתם פסולה.

חרש שדיברו בו חכמים בכל מקום הוא זה שאינו שומע ואינו מדבר (תרומות פ"א מ"ב), הנחשב כמי שאין בו דעת, ולכן אם שחט בינו לבין עצמו שחיטתו פסולה. אמנם גם המדבר ואינו שומע לא ישחוט לכתחילה, מפני שלכתחילה צריך המוכרץ לשמוע את הברכה, וזה אינו שומע, ואולם בדיעבד שחיטתו כשרה, והוא הדין לאילם (עפ"י המשנה שם. וראה ברמב"ם הל' שחיטה פ"ד ה"ד). ויש שדקדק כי חרש של משנתנו הוא גם המדבר ואינו שומע, כפי שמצאנו גם במקומות אחרים במשנה (אור זרוע).

בהגדרת השוטה עוסקת הגמרא במסכת חגיגה (ג,ב), וקטן הוא הפחות מכן שלוש עשרה שנה ויום אחד (או בת פחותה משתים עשרה שנה ויום אחד). וממשנתנו משמע שכשגדול עומד על גביו שחיטתו כשרה רק בדיעבד, אבל מלשון הברייתא במסכת סוכה (מב,א) דייקו חכמים כי קטן שידוע לשחוט שחט אף לכתחילה כשגדול עומד על גביו (ראה ראי"ש סי' ב ובדברי חמודות). ומצד אחר יש שכתבו שאין לתת לצעיר מכן שמונה עשרה לשחוט (בשם הלכות אלדר הדני).

וכתב בתוס' הרא"ש שכשם שאמרו במקום אחר (עירובין כז,א) ש"אין למדים מן הכללות", ואפילו במקום שנאמר בו "חוץ", אף כאן יש להוסיף על אלה ששחיטתם פסולה גם גוי (כמבואר להלן יג,א), וכן מי שאינו יודע הלכות שחיטה (להלן ג,ב). ויש

שהוסיף כי הוא הדין לשיכור גמור ("כשכרותו של לוט") (ראה עיטור). וכל הכל לכתחלה הוא כלומר, האם האנשים שנתרבו לשחיטה מן המלה "הכל" (שהגמרא להלן הולכת ודנה מי הם). גם הם בכלל "שוחטין" לכתחילה או לאו (מהרש"א מהדורה בתרא).

כדקתני טעמא רש"י מסביר כי התוספת "לא שהאדם רשאי" וכו' באה לעקור את משמעות לשון "יהכל ממירין", לומר שיש להבינה כלשון דיעבד, ולא במשמעות לכתחילה, כפי שהוא בדרך כלל. ובתוס' (ובספר הישר סי' תלד) העיר ר"ת כי פירוש זה אינו מתיישב היטב עם המלים "כדקתני טעמא", שהרי התנא אינו נותן טעם לדבר. ולפיכך פירש ששם מסבירה המשנה שהשתמשה בלשון לכתחילה (אף שאין לעשות כן), לומר שאף אם ממיר במזיד (לכתחילה) חלה הקדושה על התמורה, ולא רק אם המיר בשגגה (וראה בתוס' כאן ובמסכת תמורה ב,א שדנו האם אכן יש חידוש גדול יותר במזיד מבשוגג לענין זה).

אורח ההלכה

הכל שוחטין כל יהודי גדול בר דעת יכול לשחוט לכתחילה, ובכלל זה נשים ועבדים. ורמ"א כתב שהמנהג הוא שאין הנשים שוחטות. וכל זה מעיקר הדין, אבל כבר נהגו ישראל שאין מניחים לשחוט אלא למי שידוע הלכות שחיטה ובדקוהו שיכול לשחוט בפועל. ועוד תיקנו שילך לחכם ויקבל ממנו הרשאה ("קבלה") לשחיטה, ואף נהגו שיתן החכם לשחוט תעודה בכתב המורה על היתר זה (רמ"א בשם הרשב"א). ומשום כך, כל המצוי אצל שחיטה ושחט – שחיטתו כשרה בדיעבד. אבל מי שאינו יודע הלכות שחיטה ושחט, ואין אחרים רואים את השחיטה מתחילתה ועד סופה – שחיטתו פסולה. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ד ה"ד. שו"ע יו"ד א, א. שם סעיף ג.)

חוץ מחרש שוטה וקטן חרש שאינו שומע ואינו מדבר, שוטה (שהוא יוצא יחידי בלילה, או מקרע כסותו, או לן בבית הקברות, או מאבד מה שנותנים לו, אם עושה כן דרך שטות), וקטן שלא אימנ ידיו לשחיטה – אין מניחים להם לשחוט לכתחילה, אפילו אחרים עומדים על גביהם. ואם שחטו בינם לבין עצמם – שחיטתם פסולה (יש אומרים: אפילו אימנ ידיו לשחיטה, וגם יודע הלכות שחיטה. ש"ך). אבל אם שחטו והיו אחרים עומדים על גביהם – שחיטתם כשרה. ויש אומרים שאם הקטן אינו יודע לאמן ידיו וגם אינו יודע הלכות שחיטה, אפילו אחרים עומדים על גביו ושחט כראוי – שחיטתו פסולה (ש"ך). (רמב"ם שם ה"ה. שו"ע שם סעיף ה.)

הכל ממירין כל אדם (בין אנשים בין נשים, ומדברי סופרים אפילו גויים) שהמיר בהמת קדשים בבהמת חולין – הרי זה מחיל קדושה על בהמת החולין. אפילו היתה בעלת מום. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות תמורה פ"א ה"ו. עיי"ש ה"ו).

לא שהאדם רשאי — דכמיז: "לא יחליפנו". ורישא הכי קאמר: הכל דין תמורה נוהגת צהס. והא דתנא צרישא: הכל ממירין, ואינטריך ליה תו לפרושי: לא שהאדם רשאי כו', ולא נקט צרישא לשון קלרה: הכל שהמירו תמורתם תמורה — לשון התנאים הוא זה, כמו (גא), "הכל חייבין". הלכך, הכא, אף על גב דהוצרך להאריך — לא שינה התנא את לשונו. מומר — נתפסת השניה, ושמהין קדושות. וסופג את הארבעים — משום לאו ד"לא ימיר". הכל מעריכין — התם [ערכין גא] מפרש: לאתויי מופלא סמוך לאיש, קטן היודע להפלות לשם מי מקדישין. ואם סמוך לפרקו הוא, כגון פן שמים עשרה שנה ויום אחד — דנכיו קיימין, אף על פי שעדיין קטן הוא עד שלש עשרה שנה ויום אחד. מעריכין — תורת מעריכין עליהם, שאם אמר "ערכי עלי" או "ערך פלוני עלי" — נדרו קיים. ואף על גב דקטן הוא זה — הנודר

חייב ליתן כפי שנים של נערך. והדמים קלוצין צפרשה. הכל נערכין — יש להם ערך. ואפילו מוכה שחין שאינו שזה כלום לימכר צשוק — יש לו ערך הכמוז צפרשה, ואם אמר על עגמו "ערכי עלי", או אמר על אחר "ערך מוכה שחין זה עלי" — לא אמרינן: הואיל דמיס אין לו, ערך נמי אין לו. הכל נודרים — "דמי עלי" או "דמי פלוני עלי". והתם מפרש, דליידי דבעי למיתני "הכל נידרין" — תנא נמי "הכל נודרים" —

כל אדם השזה כלום יש לו דמים, ואם אמר "דמי עלי", או אמר על אחר "דמי פלוני עלי" — נותן לפי מה שהוא נמכר צשוק. ואפילו היה הנידר זה פחות מנן חדש, ואמר "דמי תינוק זה עלי" — יתן דמיו. ואף על פי שאין פחות מנן חדש נערך, ואם אמר "ערכו עלי" — פטור מכלום שלא נתנה צו תורה ערך, דכתיב (ויקרא כז) "ואם מנן חדש ועד פן חמש שנים" — דמיס מיהא יש לו לפי שוין, ואם אמר צתורת דמים — נותן דמיו. לא יהיה בך חטא — הא אם תדור — יהיה פן חטא. טוב אשר לא תדור — לעיל מיניה כמיז: "את אשר תדור שלם", ואפילו הכי — טוב אשר לא תדור, שמה תדור ולא תשלם. הכי מפרש ליה רצי מאיר. טוב מזה ומזה — מנודר ומשלם, ומנודר ואינו משלם. שאינו נודר כל עיקר — שהרגיל צנדרים צא לידי "לא יחל דצרו". רבי יהודה אומר טוב מזה ומזה נודר ומשלם — דהכי משמע: "טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם", אצל משתדור ותשלם — לא, שהוא טוב מכולם. ואפילו רבי יהודה לא קאמר אלא דאמר הרי זו — דאם מתה או נגנזה אינו חייב צאחרייתה. אי נמי, כיון דאפרטה — תו לא דער ציה.

תוספות

נמי במסקנא [עמוד ב] גבי "דאי דיעבד תרתי דיעבד למה ליה": ואף על גב דבתמורה נמי תני והדר מפרש — התם לא תנא כי האי גוונא "הכל ממירין ותמורתן תמורה" גבי הדדי, ואי משום "לא שהאדם רשאי להמיר" — משום דבעי לאסוקי "וסופג את הארבעים", לאשמועינן דלוקין על לאו שאין בו מעשה — אין נראה, דמשום "וסופג את הארבעים" לחודיה לא הוה ליה למיתני תרתי דיעבד, דהוה מצוי למיתני: "הכל ממירים, והממיר סופג את הארבעים". ועוד, דברישי תמורה (בא, פריך: "הכל ממירים" — לכתחלה, "ולא שהאדם רשאי להמיר" — דיעבד! ומשני התם רב יהודה: הכי קנתי, הכל מתפיסים בתמורה, אחד שוגג ואחד מזיד. והוה ליה לשנויי דתנא ליה משום "וסופג את הארבעים", כדפירש בקונטרס כאן! ונראה לרבינו תם: דשינויא דהכא הוי כההיא דתמורה, והכי קאמר: התם כדקנתי טעמא, דלהכי תנא "הכל ממירים", דמשמע לכתחלה, לאשמעינן שאפילו המיר במזיד, דהיינו לכתחלה — מומר, דלא תימא: ארבעים בכתפיה וכשר, כדאמרן ב"התודה" (מנחות פא,א). וקשה לפירושו: דבסוף פרק קמא דתמורה (יג,א) משמע דמן הדין ראוי להיות תמורה במזיד יותר מבשוגג, דקאמר: "ייהיה" — לרבות שוגג כמזיד! ויש לומר: דלענין בהמה שתהא כשרה למזבח, פשוט לן שוגג יותר ממזיד. אי נמי, התם איירי במזיד ולא ארתו ביה, דלא הוה ארבעים בכתפיה, וההוא מזיד פשוט לן יותר משוגג.

וסופג את הארבעים — ואם תאמר, הוה ליה למימר: וסופג שמונים, דהא תרי לאוי כתיב, "לא יחליפנו" ו"לא ימיר"! ויש לומר: דחד בשלו, וחד בשל חברו, כדאמר בתמורה (טא,א), וכגון דאמר חברו: כל הרוצה להמיר בבהמתו — ימיר. דבענין אחר אין ממירין בשל אחרים. והכי איתא בהדיא בתמורה פרק קמא.

וכתיב טוב אשר לא תדור — מעיקרא מיייתי מדברי תורה, והדר מיייתי מדברי קבלה.

טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר — פירש הקונטרס: דלעיל מיניה כתיב "את אשר תדור שלם", ואפילו הכי — טוב אשר לא תדור, שמה תדור ולא תשלם. וקשה לרבינו תם: דלא מיייתי בגמרא ההוא קרא כללי! ונראה לרבינו תם: דכולי מלתא דריש מהאי קרא. דהוה ליה למיכתב "טוב אשר לא תדור משתדור", ואנא ידענא דמשתדור ולא תשלם קאמר. אלא להכי קאמר "ולא תשלם" — לגלויי על משתדור, דמשתדור כדרך הנודרין קאמר, שנודרין ומשלמין, כדאמר גבי שכיר ותושב: בא זה ולימד על זה (קדושין דא,ב).

עיונים

שאם המיר מומר שלא רק שהקרבן נשאר בקדושתו, אלא שאף על בהמת החולין שהמיר בה חלה אותה קדושה, שנאמר: "וזהו הוא ותמורתו יהיה קדש" (ויקרא כז, י). ומכל מקום שונה דין התמורה מדין הקרבן עצמו, שהתמורה אינה חוזרת ועושה תמורה, וכן שלא כל התמורות קרבות, ועוד.

מעריכין ונערכין וכו' דיני הערכין כתובים בתורה (ויקרא כז, א–ח) ומפורשים במסכת ערכין. וענין הערך הוא, שנודר "ערכו של פלוני (או ערכי) עלי" ואו משלם סכום קבוע הקצוב בתורה, לפי גיל ומין הנערך. ושונה דין המערין מדין הנודר דמי פלוני, שאו מעריכים את הנידר לפי שוויו (כעבד הנמכר). ויש כמה וכמה הבדלים בין שני סוגי הנדרים (ראה הקדמה למסכת ערכין).

וכתיב טוב אשר לא תדור הוצרך להוסיף מדברי הכתובים על הכתוב בתורה, משום שאת הכתוב "וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא" אפשר היה להבין גם בדרך אחרת, שמי שאינו נודר אינו חוטא, אבל מכל מקום יש מצוה בנדר (תהורא"ש).

טוב אשר לא תדר משתדור ולא תשלם לכאורה פשוט הדבר! ויש שפירשו כי "משתדור ולא תשלם" עניינו — שמא תידור ולא תשלם (רש"י). ויש שהסביר שמאחר ויכול לומר שבעצם הנדר (גם אם אירע ושכח או נאנס ולא קיים את נדרו) יש זכות, לכן אמר הכתוב כי מוטב שלא לנדור בכלל, שאין השכר בשעת הנדר אלא בשעת התשלומים (ר"ג בפירושו לנדרים טא,א).

טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר כלומר, מה שנאמר "טוב אשר לא תידור" מתייחס גם ל"משתדור ולא תשלם", וגם למה שנאמר בפסוק הקודם: "את אשר תדור שלם" (רש"י). ור"ת (בתוס' ועוד) תוהה על פירוש זה, שהרי הפסוק הקודם אינו נוכר כלל בדרשת ר' מאיר! והוא מסביר כי "טוב... משתדור ולא תשלם" כולל שני דברים: טוב משתדור (ותשלם), וטוב משתדור ולא תשלם (וראה פירוש נוסף ברמב"ן). ומכל מקום, דברי ר' יהודה "טוב מזה ומזה נודר ומשלם" בוודאי אינם פירוש של "טוב אשר לא תדור", אלא כלומר: הנודר ומשלם טוב יותר משתי האפשרויות הכתובות בפסוק זה — מ"אשר לא תדור", וכל שכן מ"משתדור ולא תשלם".

לא שהאדם רשאי להמיר, אלא שאם המיר — מומר, שהקדושה חלה גם על מה שהמיר בו, וסופג (לוקה) את הארבעים מלקות מן התורה, שעבר על האיסור של "לא ימיר אותו". ועוד הקשה רב אחא, **אלא** לפי זה, מה ששינו: **הכל מעריכין**, כלומר, נודרים למקדש ערכו של אדם (הקצוב בתורה לפי גילו ומינו), ו**נערכין**, שניתן לנדור בערכו של כל אדם, וכן הכל נודרין למקדש דמיו (שוויו בשוק) של אדם, ונידרין שאפשר לנדור דמיו של כל אדם, הכי נמי [כך גם כן] תאמר שהכוונה היא שלכתחלה מעריכים ונודרים? והא כתיב [והרי נאמר]: **"וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא"** (דברים כג, כג), ומשמע מכאן שראוי שלא לנדור; **וכתיב** [ונאמר] עוד בפסוק אחר: **"טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם"** (קהלת ה, ד), ותניא [ושנויה ברייתא] על כתוב זה: **טוב מזה ומזה — מי שאינו נודר**

כל עיקר, אלו דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר: **טוב מזה ומזה — מי שנודר ומשלם. ואפילו ר' יהודה שאמר שטוב להיות נודר ומשלם, לא קאמר** [אינו אומר] דברים אלה **אלא באומר "הרי זו"**, שנודר בהמה מסויימת לקרבן, שאין חשש שיעבור על נדרו, שאף אם אירעה תקלה ונגנבה הבהמה או אבדה — אינו חייב להביא אחרת במקומה.

נותן לפי מה שהוא נמכר צשוק. ואפילו היה הנידר זה פחות מנן חדש, ואמר "ערכו עלי" — פטור מכלום שלא נתנה צו תורה ערך, דכתיב (ויקרא כז) "ואם מנן חדש ועד פן חמש שנים" — דמיס מיהא יש לו לפי שוין, ואם אמר צתורת דמים — נותן דמיו. לא יהיה בך חטא — הא אם תדור — יהיה פן חטא. טוב אשר לא תדור — לעיל מיניה כמיז: "את אשר תדור שלם", ואפילו הכי — טוב אשר לא תדור, שמה תדור ולא תשלם. הכי מפרש ליה רצי מאיר. טוב מזה ומזה — מנודר ומשלם, ומנודר ואינו משלם. שאינו נודר כל עיקר — שהרגיל צנדרים צא לידי "לא יחל דצרו". רבי יהודה אומר טוב מזה ומזה נודר ומשלם — דהכי משמע: "טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם", אצל משתדור ותשלם — לא, שהוא טוב מכולם. ואפילו רבי יהודה לא קאמר אלא דאמר הרי זו — דאם מתה או נגנזה אינו חייב צאחרייתה. אי נמי, כיון דאפרטה — תו לא דער ציה.

<div> <p></p> <div><div></div></div> <p>תוספות</p> </div>
<p>נמי במסקנא [עמוד ב] גבי "דאי דיעבד תרתי דיעבד למה ליה": ואף על גב דבתמורה נמי תני והדר מפרש — התם לא תנא כי האי גוונא "הכל ממירין ותמורתן תמורה" גבי הדדי, ואי משום "לא שהאדם רשאי להמיר" — משום דבעי לאסוקי "וסופג את הארבעים", לאשמועינן דלוקין על לאו שאין בו מעשה — אין נראה, דמשום "וסופג את הארבעים" לחודיה לא הוה ליה למיתני תרתי דיעבד, דהוה מצוי למיתני: "הכל ממירים, והממיר סופג את הארבעים". ועוד, דברישי תמורה (בא, פריך: "הכל ממירים" — לכתחלה, "ולא שהאדם רשאי להמיר" — דיעבד! ומשני התם רב יהודה: הכי קנתי, הכל מתפיסים בתמורה, אחד שוגג ואחד מזיד. והוה ליה לשנויי דתנא ליה משום "וסופג את הארבעים", כדפירש בקונטרס כאן! ונראה לרבינו תם: דשינויא דהכא הוי כההיא דתמורה, והכי קאמר: התם כדקנתי טעמא, דלהכי תנא "הכל ממירים", דמשמע לכתחלה, לאשמעינן שאפילו המיר במזיד, דהיינו לכתחלה — מומר, דלא תימא: ארבעים בכתפיה וכשר, כדאמרן ב"התודה" (מנחות פא,א). וקשה לפירושו: דבסוף פרק קמא דתמורה (יג,א) משמע דמן הדין ראוי להיות תמורה במזיד יותר מבשוגג, דקאמר: "ייהיה" — לרבות שוגג כמזיד! ויש לומר: דלענין בהמה שתהא כשרה למזבח, פשוט לן שוגג יותר ממזיד. אי נמי, התם איירי במזיד ולא ארתו ביה, דלא הוה ארבעים בכתפיה, וההוא מזיד פשוט לן יותר משוגג.</p>

שאינו נודר כל עיקר וטעם הדבר, כי הרגיל בנדרים עלול להיכשל ב"לא יחל דברו" (רש"י). וכתבו ראשונים שזהו דווקא בנודר סתם, אבל בוודאי יכול אדם לנדור בעת הצורך. כגון בומני צרה (כדרך שעשה יעקב אבינו). ולדעת הרמב"ן חשש זה קיים דווקא בנדרי קרבן, שמה יבוא בהם לידי תקלה, אבל לצדקה ולהפריש עישור לעניים, ואין צריך לומר לקיים מצוות — נשבעים ונודרים, כפי ששינו: נדרים סייג לפרישות (אבות פ"ג מ"א).

הרי זו וכשנודר בלשון זו אינו מתחייב באחרייתה אם אבדה או נגנבה (או מתה), שהרי נדב רק בהמה מסויימת זו, ואינו נכשל באי קיום הנדר. ועוד הוסיף רש"י שכיון שכבר הפריש בהמה — אין לחשוש שמה יחזור בו. והוסיפו במסכת נדרים (יא,א) כי לדעת ר' יהודה, החייב בקרבן מביא בהמתו לעורה ומקדישה וסומך עליה ושוחט, וכך גם אינו בא לידי מעילה. ונחלקו הדעות האם ר' מאיר חולק גם על כך, שיש שכתבו כי לדעת ר' מאיר ראוי לאדם שלא להתרגל כלל להביא קרבנות, לפי שהוא סומך על קרבנותיו ואינו נוהר מן השגגות (כן הביא רמב"ן, אף שחלק על כך. וראה בתוס' בעמוד הבא).

אורה ההלכה

וסופג את הארבעים אסור מן התורה לעשות תמורה בבהמת קדשים, וכל העושה כן — הרי זה לוקה מן התורה. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות תמורה פ"א ה"א).

טוב אשר לא תדור וכו' צריך ליוהר שלא ידור שום דבר, ואפילו צדקה אין טוב לידור, אלא אם ישנו בידו — יתן מיד, ואם לאו — לא ידור עד שיהיה לו (ואם צריך לפסוק צדקה יאמר שעושה כן בלי נדר). כר' יהודה, ולפי פירוש הגמרא (נדרים יא,א), שגם הוא לא אמר שטוב הנודר אלא באומר "הרי זו" ובמביא כבשתו לעורה (באה"ג). ומכל מקום בעת צרה מותר לנדור. וכן מצוה לנדור כדי לזרז עצמו למצוה או כדי שלא לעבור על איסור. (רמב"ם ספר הפלאה הלכות נדרים פ"ג הכ"ג–כד. שו"ע יו"ד, רג, ג–ז).

מסורת הש"ס

ה. משנה תמורה בא, וועיין

בגמרא שם. תמורה גא,א.

ד.ב. ה.ב. ילק"ש תורה תרעז.

ו. משנה ערכין ב,א. ילק"ש תורה תרעה.

ז. נדרים טא, טפרי ומדרש

תנאים דברים כג, כג.

(ובשינויים) ירושלמי נדרים

פ"א ה"א. תוספתא חולין

פ"ב יז. ויק"ר פל"ז א. קה"ר

פ"ה א. מדרש תהלים קטז,

ד. תנחומא וישלח ח. מדרש

קהלת זוטא פ"ה ד. ילק"ש

תורה התקלה. שם נ"ך

תתקעא.

ח. ראה נדרים יא,א

(ועיי"ש). וראה גם תוספתא

חולין פ"ב יז. וראה עוד קנים

פ"א מ"א. ר"ה ו,א. מגילה

חא,א.

גרסות

לא שהאדם רשאי בכת"מ

ועוד כבמקבילות: **לא שאדם**

רשאי.

ותניא טוב מזה בכת"מ:

ותניא טוב אשר לא תדור

טוב מזה.

לשוך

סופג

המובן העיקרי של השרש

"ספג" הוא לקלוט, לבלוע

נוזלים. אולם בהשאלה יש לו

גם משמעות כללית יותר —

לקבל. ובמקרה שלנו —

לקבל מלקות. יתכן

שמשמעות זו קשורה לשרש

דומה "ספק" שמשמעו —

היכה (כף אל כף).

הכל שוחטין

אבל אם אמר "הרי עלי עולה" שקיבל על עצמו חובה להביא בהמה לקרבן, ולא בהמה מסויימת, גם לדעת ר' יהודה לא יעשה כן לכתחילה. הרי שמה ששנינו ש"הכל מעריכין" ו"הכל נודרין" אינו לכתחילה. ויש לפרש כן גם את "הכל שוחטין" ולא תיקשה לך לשון משנתנו! השיב רב אשי: ואלא תאמר כי כל מקום שכתוב **"הכל"**

לאו [לא] לכתחלה הוא? אלא לפי זה, מה ששנינו: הכל חייבים בסוכה, וכן הכל חייבין בציצית, הכי נמי לכתחלה? – חייבין לא קאמינא. – אַלאּ מעַתָּהּ, הִפְּלֵ סוּמְכִין, אֶחָד הָאֲנָשִׁים וְאֶחָד הַנְּשִׁים, הֵכִי נְמִי דְלָאוּ לְכַתְּחִלָּה? וְהָא קְתִיב: "וּסְמַךְ יָדוֹ... וְנִרְצָה"! – אֵין, אֵיכָא "הַכֹּל" לְכַתְּחִלָּה וְאֵיכָא "הַפֶּל" דִּיעֵבַד, אַּלְא "הַכֹּל" דִּהָכָא מְמַאי דְלַכְתְּחִלָּה הוּא, דְתַקְּשִׁי לָךְ? דִּלְמָא דִיעֵבַד הוּא, וְלֹא תַקְּשִׁי לָךְ! אַמַר לֵיהּ: אָנָּא "שְׁחִיטְתָן כְּשֶׁרָה" קִשְׁיָא לִי, מְדַקְתְּנִי "שְׁחִיטְתָן כְּשֶׁרָה" – דִיעֵבַד, מְפָלֵל דְ"הַפֶּל" – לְכַתְּחִלָּה הוּא, דְאֵי דִיעֵבַד – תַּרְתִּי דִיעֵבַד לְמָהּ לִי?

כּוּלּוּ בְדִיעֵבַד! אַמַר לֵיהּ [גו] רב אשי לרב אחא: עיקר שאלתי אינה ממשעות לשון "הכל", אלא אנא [אנן] הביטוי "שחיטתן כשרה" קשיא [קשה] לי, שכן מדקתני [ממה שהוא שונה] "שחיטתן כשרה" שמשמעו בדיעבד, מכלל הדברים אתה מבין שמה שנאמר מתחילה "הכל שוחטים" – לכתחלה הוא, דאי [שאם] תאמר שגם זה בדיעבד, תרתי [פנעמיים] בדיעבד למה לי? אלא ודאי ראשיתה לכתחילה וסופה דיעבד, ואם כן הדברים סותרים.

כדי ליישב את הסתירה מביאים כמה אופנים להסביר את המשנה. **אמר רבה בר עולא, הכי קתני** [כך הוא שונה], כך יש להסביר: **הכל שוחטין** – ואפילו הטמא שוחט לכתחילה בחולין. ותחילה תוהים: **טמא בחולין מאי למימרא** [מה לומר, מה החידוש בזה], שהרי אין איסור לטמא דברי חולין! ומשיבים: מדובר **בחולין שנעשו על טהרת הקדש**, שנוהר בהם שיהיו בטהרה כאילו היו קדשים, ו**קסבר** [וסבור הוא] תנא זה כי חולין שנעשו על טהרת הקדש כקדש דמו [נחשבים], שדנים בהם בהרחקה מן הטומאה כאילו היו ממש קדשים. ולפיכך, הטמא שרוצה לשחוט בהמת חולין בטהרה **כיצד הוא עושה? מביא סכין ארוכה ושוחט בה**,

מסורת הש"ס

- ערכין ב.ב. ג.ב. ילק"ש תורה תרנד.
- מנחות מג.א. ערכין ג.ב. מסכת ציצית פ"א א. ילק"ש תורה תתקלג.
- (בשנינו) משנה מנחות צג.א. ערכין ב.א. ילק"ש תורה תלד.
- חגיגה יט.ב. כ.א. נדה עא.ב.

גדרות

בציצית הכי נמי דלא לכתחילה יש בכתי"י: **בציצית**.

אלא מעתה הכל סומכין בכתי"י ובש"ימ: **אלא הכל סומכין**.

אחד האנשים ואחד הנשים בש"ימ חסרות מלים אלה, וכן יש בכתי"י, וראה בעינים.

וסמך ידו ונרצה בכתי"ימ: **וסמך ונרצה**.

אין איכא הכל יש בכתי"י: **אלא איכא הכל**.

איכא הכל לכתחלה ואיכא הכל דיעבד בכתי"ימ ועוד: **הכל איכא לכתחילה ואיכא דיעבד**.

דלכתחלה הוא דתקשי לך יש בכתי"י: **דלכתחילה ותיקשי לן**.

דיעבד הוא ולא תקשי לך בכתי"י: **דיעבד הוא**.

מאי למימרא ברש"י:

כיצד הוא עושה בכתי"ימ: **כיצד עושה**.

חולין

ב ע"ב

אבל אמר הרי עלי לא – דלמא פשע ולא מקיים. והכי מוקמינן לה צדירים צפרק קמא (י,א), לרבי יהודה מני: נודצ ומשלם. אלמא מעריכין ונודרין לכתחלה לא, ד"הרי עלי" הוא. דליכא למימר צהו "הרי זו" עד דאמר צרישא "ערכי עלי", והדר יהיצ כפי הקלוצ צפרשה. ו"דמי עלי" נמי, דבעי למשיימיה כעצדה. דהיכי מנזי למימר "הרי אלז לערכיס" אס לא

נדר תחלה צערך? וכל הכל לאו לכתחלה הוא – וכי אין לך "הכל" שהוא לכתחלה? הכל חייבים בסוכה – לאתווי קטן שאינו זריך לאמו. הכל חייבים בציצית – לאתווי קטן היודע להטעטף. חייבין לא קאמינא – היכא דמני חייצין מוכח ודאי דלכתחלה קאמר. הכל סומכין – לאתווי יורש. והא ודאי לכתחלה קאמר, דמזוה רמיא עליה על כרחיה! תרתי דיעבד למה לי – הכי איבעי ליה למיתני: שחיטת הכל כשרה חוץ ממרש שוטה וקטן. דמשמע שפיר דהנך דמרביצין מ"הכל" – דיעבד קמרביצין, אצל לא לכתחלה. אי נמי, ניתני: "הכל שוחטין" לאודיה, כדתנן גצי מעריכין ונודרין, ולא מפרש למה לי למיתני הכל שוחטין, ולאטריך לפרושי: ושחיטתן כשרה, למימר דשוחטין דרישא דיעבד הוא. ואי קשיא: צתמורה נמי, הא מני והדר מפרש! התם לא קתני כהאי גוונא: "הכל ממירין ותמורתן תמורה" צהדי הדדי. ואי משום "לא שאדס רשאי" – משום דבעי לאסקוי וסופג אט הארבעים, לאשמועינן דלוקין על לאו שאין צו מעשה. הכי קתני – לכתחלה ודיעבד דמתניתין: הכל שוחטין לכתחלה

– לאתווי טמא צמולין. פשיטא – דהא לא הוזהרו ישראל על טהרת חוליהן, שנעשו על טהרת קדש – דקבל עליה לאכול צטהרת קדש, שרזנה להרגיל עלמנו צטהרת קדשים, שאס יאכל שלמים או תודה – יהא צקי צשמירתן. כקדש דמו – ומייצ להצלל מדרצנן מכל טומאות הפוסלות צהן. ואפילו הכי שחיט טמא לכתחלה, וצסכין ארוכה, כדמפרש.

תוספות

אבל אמר הרי עלי לא – הך סוגיא כלישנא בתרא דפרק קמא דנדרים (י,א), דקאמר דפליגי בנודב. אבל ללישנא קמא (ד)קאמר דפליגי בנודר, אבל בנודב מודה רבי מאיר. ואם תאמר: כיון דקרא בנדר כתיב, מנא ליה לרבי מאיר דאין נודב טוב מנודר ומשלם: ולרבי יהודה נמי, אמאי אם אמר "הרי עלי" לא? הא כל היכא דכתיב נדר – הוי נדר דוקא, ונדבה הוי נדבה דוקא. כדמוכח בריש מנחות (א,ב) וזבחים (א,ב) גבי "כאשר נדרת לה' אלהיך נדבה", דפריך: האי נדבה נדר הוא! ויש מפרשים: דהתם פריך משום דשני קרא בדבוריה! ויש לומר, דקסבר: כיון דחייש קרא לתקלה בנדר – הוא הדין בנדבה, דהא איכא למיחש לתקלה. דאפילו מביאה לעזרה ומקדישה – יכול להנות ולמעול בה, ולבא לידי תקלה בכמה עניינים, דכולי עלמא לא בקיאי כהלל דמעולם לא מעל אדם בעולתו (פסחים סו,ב). ולרבי יהודה נמי, משמע ליה קרא דוקא בנדבה, אף על גב דבנדר כתיב. דהא בנדר לא מצז למימר דנודר ומשלם טוב, שהרי כתיב: "וכי תחדל לדנודר לא יהיה בך חטא", הא אם תדור – יהיה בך חטא. וללישנא קמא דנדרים מפרשינן לקרא: הא אם תדור – אפשר שיהיה בך חטא אם לא תשלם. ואם תאמר: לרבי מאיר, דאין טוב שיהא נודב ומשלם כל עיקר אפילו מביא כבשתו לעזרה, להאי לישנא בתרא דנדרים, היאך אכלו ישראל שלמים במדבר? ויש לומר: כיון שנאסרו בענין אחר בבשר הוו כאילו צוה להם המקום לאכול על ידי שלמים. ואם תאמר: והא כתיב (בראשית כח): "ויודר יעקב נדר" וכתיב (יונה ב): "את אשר נדרתי אשלמה!" ויש לומר: דבשעת צרה שרי, כדאמרינן בבראשית רבה: "ויודר יעקב נדר לאמר" – לאמר לדורות שיהיו נודרים בעת צרה.

אנא שחיטתן כשרה קא קשיא לי – משמע שרב אשי הקשה אותה קושיא, ואף על פי שהיא סוגיית הגמרא. ומכאן ראיה שרב אשי סידר הגמרא. אף על גב דאביי ורבא נמי אתו לשנויי הך קושיא, והם קדמו הרבה לרב אשי – שמא גם בימייהם הקשוה כבר.

טמא בחולין מאי למימרא – ואף על גב דאסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל – היינו דוקא בפירות, דשייכא בהו תרומה, אבל בשר – לא. ואפילו יהא אסור לטמאות גופו באוכלין טמאין, כדרשינן: "והתקדשתם והייתם קדושים" – אזהרה לבני ישראל שיאכלו חוליהן בטהרה, מכל מקום יכול לטמאותן ולאוכלן בימי טומאתו.

עיונים

אבל אמר הרי עלי לא שיש חשש שמא יאבד הקרבן, והנודר שהתחייב באחריותו לא יחזור לנדר בהמה אחרת. וחשש זה הוא ההבחנה המפורשת בדברי חז"ל (קנים פ"א מ"א) בין נדר ("הרי עלי") לנדבה ("הרי זו"). ולפי הבנה זו אמרו במסכת נדרים (י,א), שצריך לגרוס בדברי ר' יהודה: טוב מזה ומזה "נדרב" ומשלם (ועיין שם ט.ב).

ועל כל פנים, מכאן עולה כי "הכל מעריכין" הוא לשון בדיעבד, שהרי נדרי ערכין הם לעולם בלשון "הרי עלי", שאפילו אם יאמר אדם על מעות שבידו "הרי מעות אלו לערכי" לא אמר כלום, שעדיין לא התחייב בערכין, והרי זה כמי שאומר "מעות אלו לחטאתי" ואינו חייב חטאת, שלא אמר כלום (רש"י עפ"י ריטב"א, וראה רמב"ן).

וכל הכל לאו לכתחלה הוא אלא הכל חייבים וכו' לכאורה, רב אחא אכן הוכיח מ"הכל מעריכין" שיש מקרים בהם "הכל" הוא לשון דיעבד! ויש שכתב כי לטענתו של רב אשי, ברייתות אלו מורות שיש לפרש בדוק גם את המשנה בערכין לכתחילה (מהרי"ם). ואילו רש"י פירש: "לאו לכתחילה" במובן דיעבד, ולפיו שאלת הגמרא היא: וכי אין מקרים בהם "הכל" הוא לכתחילה? אלא שגם לפירוש זה קשה הדבר, שהרי רב אחא עצמו אמר שיש מקומות שהוא מתפרש בדיעבד! והריטב"א כתב שאכן ניתן היה להקשות כך, אלא כך היא דרך התלמוד להניע לביורו הדברים, כפי שמתבאר בהמשך. ואילו הרשב"א (בעמוד הקודם) הסביר כי רב אשי הבין (שלא כראוי) שלדעת רב אחא "הכל" הוא רק בדיעבד, וכנגד זה טען שאין לומר כן. ולדבריו, גם רב אחא לא הבין את הקושי של רב אשי, כפי שמתברר במסקנה (וראה תורת חיים ונחלת דוד).

חייבין לא קאמינא כלומר, לשון "חייבין", שהיא יותר מאשר היתר לכתחילה, מוכיחה ש"הכל" שבצידה, עניינו שרשאים לעשות כן לכתחילה. אבל ביחס ללשון "שוחטין", שמשמעה הוא לכתחילה, יש לפרש את הריבוי "הכל שוחטין" בדיעבד (ראה רש"י). **הכל סומכין אחד האנשים ואחד הנשים** כבר העירו שהוא בניגוד למשנה מפורשת ("הכל סומכין חוץ ממרש שוטה וקטן וסומא וגוי והעבד והשליח והאשה". מנחות צג.א.) וגם

^[1] אבן עזרא (שם) פירש: "אם אמר 'הרי עלי עולה' שקיבל על עצמו חובה להביא בהמה לקרבן, ולא בהמה מסויימת, גם לדעת ר' יהודה לא יעשה כן לכתחילה

^[2] אבן עזרא (שם) פירש: "אם אמר 'הרי עלי עולה' שקיבל על עצמו חובה להביא בהמה לקרבן, ולא בהמה מסויימת, גם לדעת ר' יהודה לא יעשה כן לכתחילה

ובמוקדשין — לכתחלה לא ישחוט ואפילו נסכין ארוכה. כיון דמוזכר מן המורה שלא יטמא, כדכתיב (צמדזכר יח): "ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי", אלמלא צעינן שמירה — גזר זהו רצנן לכתחלה, משום "לך לך אמרינן נזירא סחור סחור, לכרמא לא תקריב" [שזת יג,א]. שחיטתן כשרה — והיינו דיעבד דמתניתין. ולקמן מפרש אמאי לא מטמא גזרלא לסקין, והדר ניטמיייה לנשר. גרידי — שלא קבל עליו טהרת כהן. שמא ישוהו — והוי נזלה, כדתנן לזולה נפרק שני. דיעבד נמי לא שמא ישוהו — כלומר, שמא שהו. ולקמן (יג,ב) מפרש אמאי נקט "שמא יקלגו" צמתניתין לשון עמיד — לאשמעינן שאין מוסרין להן חולין לכתחלה ואפילו אחרים רואין אותם, דמועדים הן לקלקל תמיד. דעלה קאי — מניייהו קא סליק, מאי "וכולן" דמשמע דקאי נמי אאחריני? "ואם שחטו" מצעי ליה! ואלא אטמא במוקדשין — דלמרת דאיירי זה מתניתין, ואמר לא ישחוט — מאי איריא אחרים רואין אותן? הא אמרת איהו מהימן אי אמר "ברי לי". מהכא נפקא — כלומר, הכא סתמו רבי צמתניתין? הא צשמיטת קדשים סתמיה דלכתחלה לא, ודיעבד כשר! כל הפסולין — כגון זר ואוהן טמא ועצל מוס וכיוצא בזה. ששחטו — קרבן. בורים — דכתיב (ויקרא ח): "ושחט את זן הבקר לפני ה' והקריבו בני אהרן" — מקבלה ואילך מלוט כהונה, לימד על שמיטת קדשים שכשרה זורים, והוא הדין לשאר פסולין. הכא עיקר — דכולה פרקין צמורת שמיטה איירי.

תוספות

ובמוקדשין לא ישחוט שמא יגע בבשר — אף על גב דאמרינן לקמן (חולין קכא,ב) דמפרכסת הרי היא כחיה — חיישינן שמא יגע אחר פירכוס. אי נמי, דוקא לענין העמדה והערכה הויא כחיה, אבל לענין טומאה, כיון ששחט שנים או רוב שנים — מקבלת טומאה. דחשיב אוכל, כדאמר ב"העור והרוטב" (שם): השוחט בהמה טמאה לגוי ומפרכסת — מטמאה טומאת אוכלין אבל לא טומאת נבילות.

שמא יגע בבשר — אף על גב דדם קדשים אינו מכשיר — חיבת הקדש מכשרת. או שהעבירה בנהר ועדיין משקה טופח עליה, כדקאמר בפרק קמא דפסחים (כ,א). ואם תאמר: ואמאי לא קאמר דלא ישחוט משום דלמא אתי לפושד בפנים? דאפילו טהור גמור, לבן זומא דאמר (יומא ל,א) הנכנס למקדש טעון טבילה, ואסור לשחוט בסכין ארוכה דלמא אתי לאמשוכי! ויש לומר: דבטהור איכא למגזר טפי דילמא אתי לאמשוכי, אבל טמא מזהר זהיר ומיזכר. אי נמי: נקט הכא שמא יגע בבשר — משום דבעי למימר: ואם שחט ואמר ברי לי שלא נגעתי. הקשה רבינו אפרים: איך יתכן שתהא סכין ארוכה כל כך מהר הבית עד עזרת ישראל? דהאי טמא מוקמינן לה בסמוך אף בטמא מת, ותנן בפרק קמא דכלים (משנה ח): החיל מקודש מהר הבית, שאין טמא מת וגוים נכנסים לשם. עזרת נשים מקודשת הימנו — שאין טבול יום נכנס לשם. ואפילו למאן דמוקי לה בנטמא בשרץ — והלא עזרת נשים ארוכה מאה שלשים וחמש אמה, ואיך יתכן שתהא סכין ארוכה כל כך? ויש לומר: דלמאי דפירש רבינו תם בעלמא דלא גזור היכא דנטמא בפנים — ניחא. וכן לפירוש רבינו יצחק דפירש דלא החמירו אלא בעזרת נשים שהוא מקום כניסה ויציאה, אבל בשאר מקומות יכול ליכנס עד סמוך למחנה שכינה ממש — אתי נמי שפיר, ואין כאן מקומו. ויש מפרשים: דהכא מיירי בבמה, ובזה יתיישב נמי בסמוך.

שמא ישוהו — ולהגרמה ועיקור לא חיישין, דמינכר. ומיהו, עיקור דסכין פגומה לא מייכר. **אילימא** אחרש שוטה וקטן עלה קאי — פירוש: עלה לחודה קאי. אבל הא פשיטא דעלייהו נמי קאי, דדייקינן עלה לקמן (חולין יב,ב): מאן תנא דלא בעי כוונה לשחיטה.

דליתיה קמן דנשייליה — ואף על גב דעזרה רשות הרבים היא, כדאמר בפרק קמא דפסחים (יט,ב), והיה לנו לטהר כאן מספק — האי ספק לא דמי לשאר ספק טומאה ברשות הרבים, משום דרוב פעמים לא יכול להזהר מליגע. ואי איירי בבמה — אתי שפיר.

עיונים

ובמוקדשים לא ישחוט שמא יגע בבשר ובתוס' שאלו: הרי כאשר גומר את שחיטתו בהמה זו עדיין מפרכסת ויש בה חיים, וכיצד תיטמא? ותירצו באופן אחד, שמכל מקום צריך לחשוש שמא יגע בבשר לאחר שחיטה, כשכבר אינה מפרכסת. ועוד, שאף במפרכסת לא אמרו שהיא כחיה אלא לענין שאינה ניתנת להעמדה והערכה, ולכן לא ניתן לפדות אותה, וכן אינה טמאה כנבילה, אבל היא נחשבת כאוכל, ומקבלת טומאת אוכלין. והוסיפו כי אף שלבאורה לא הוכשרה על ידי משקה לקבלת טומאה. "חיבת הקודש" מכשירה אותה (ראה להלן לו,א). ועוד יש לומר שמדובר כגון שעברה קודם שחיטתה בנהר ועדיין היא לחה, והוכשרה לטומאה על ידי מים אלה.

שאלה אחרת שאלו בתוס': כיצד בכלל יכול הטמא לשחוט קדשים? הרי אפילו בחיל (המקום שבין עזרת נשים לחומה החיצונית של המקדש) אין רשאי טמא מת להיכנס. ואם הוא עומד בהר הבית הרי מבדילות העזרות בינו ובין מקום השחיטה, ויצטרך לסקין שאורכה יותר ממאה אמה כדי שיוכל לשחוט בפנים! ותירצו בכמה דרכים כיצד יכול היה הטמא לשחוט, עיי"ש. ויש שהסביר כי מדובר כאן בקרבנות ציבור, לשיטה שטומאה הותרה בהם (פני יהושע). אבל הרמב"ן סבור שאין מקום לקושיה זו מעיקרה, שהרי ייתכן שאדם עבר ונכנס בטומאה למקדש, אלא שכאן אין עוסקים בכך אלא בעצם האיסור לטמא לשחוט. **שמא ישוהו וכו'** ופירושו של "שמא יקלקלו את שחיטתן" הוא אם כן, שלמרות שאין חשש של קלקול השחיטה מצד טומאה, יש חשש של הקלקול במעשה השחיטה עצמו. ומה שנאמר כאן "שמא ישוהו" בלשון עתיד, כוונתו באמת שמא שהו וכו' בעבר, אלא שהתנא משמיענו בזה, שגם אם אחרים רואים אותם לא ישחטו לכתחילה, שמא ישוהו וכו'. ובהמשך לכך ממשיכה המשנה ואומרת: וכולם ששחטו ואחרים רואים אותם שחיטתם כשרה בדיעבד. והעירו כי כאן הוזכרו שלושה מתוך חמישה דברים הפוסלים את השחיטה (ראה להלן ט,א).

הכל שוחטין

פרק ראשון

חולין

כדי שלא יגע הטמא בגופו בבשר. וממשיכים לפי שיטה זו את הסבר המשנה: ובמוקדשים לא ישחוט לכתחילה אף בסכין ארוכה, **שמא יגע בבשר**, ומכל מקום אם שחט ואומר **"ברי (ברור) לי שלא נגעתי"** — הרי שחיטתו כשרה (והוא מה ששנינו במשנה ”ושחיטתן כשרה”). וממשיכה המשנה: **חוץ מחרש שוטה וקטן,**

כְּדִי שְׁלֹא יִגַע בְּבָשָׂר. וּבְמוֹקֵדְשִׁים לֹא יִשְׁחוּט, שְׁמָא יִגַע בְּבָשָׂר; וְאִם שָׁחַט וְאוֹמֵר: "כָּרִי לִי שְׁלֹא נִגְעָתִי" — שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה. חוץ מַחֲרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקֵטָן, דְּאָפִילוּ בַּחוּלִין גְּרִידִי דִיעֵבַד נְמִי לָא, שְׁמָא יִשְׁהוּ, שְׁמָא יִדְרְסוּ, וְשְׁמָא יַחֲלִידוּ. — "וְכוּלָן שְׁשֻׁחְטוּ" אֶהְיִיא? אֵילִימָא אַחֲרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקֵטָן — עַלָּה קָאֵי, "וְאִם שְׁחָטוּ" מִיבְעֵי לִיהּ! אֶלָּא אֶטְמָא בַּחוּלִין — הָא אַמְרַתְּ: לְכַתְּחִלָּה נְמִי שְׁחִיט! וְאֶלָּא אֶטְמָא בְּמוֹקֵדְשִׁים — בְּ"כָרִי לִי" סִגִּי! — דְּלִיתִיהּ קִמְן דְּנִשְׁיִילִיהּ. הַאי טְמָא בְּמוֹקֵדְשִׁים מְהֵכָא נִפְקָא? מְהֵתָם נִפְקָא: "כֹּל הַפְּסוּלִין שְׁשֻׁחְטוּ — שְׁחִיטָתָן כְּשֶׁרָה, יִשְׁהֻשְׁחִיטָה כְּשֶׁרָה בְּזָרִים, בְּנָשִׁים וּבְעַבְדִּים וּבְטַמְאִים, וְאָפִילוּ בְּקִדְשֵׁי קִדְשִׁים, וּבַלְבָד שְׁלֹא יְהִי טַמְאִין נוֹגְעִין בְּבָשָׂר! — הֵכָא עֵינְךָ. הֵתָם, אֵיִדִי דְתִנָּא שְׁאָר פְּסוּלִין — תִּנָּא נְמִי טְמָא בְּמוֹקֵדְשִׁים. וְאִיבְעִית אֵימָא: הֵתָם עֵינְךָ, דְּבִקְדְּשִׁים קָאֵי. הֵכָא, אֵיִדִי דְתִנָּא טְמָא בַּחוּלִין — תִּנִּי נְמִי טְמָא בְּמוֹקֵדְשִׁים. הַאי טְמָא דְאֵיטְמָא בְּמָאי? אֵילִימָא דְאֵיטְמֵי בְּמַת — "בַּחֲלַל חֲרֵב" אָמַר רַחֲמָנָא,

שיראו אותו! ומשיכים: מדובר כאן במוקדשים, אלא דליתיה קמן דנשייליה [שאינו נמצא לפנינו שאפשר יהיה לשאול אותן] אם נגע, ולכן הוצרכה המשנה לומר שאם אחרים ראוהו שוחט כראוי — שחיטתו כשרה. ושואלים: וכי האי [דין זה] לגבי **טמא במוקדשים** שאם שחט שחיטתו כשרה, **מהכא נפקא** [מכאן יוצא, נלמד]? מדיוקה של משנתנו? והלוא **מהתם נפקא** [משם, ממסכת זבחים הוא יוצא], ששנינו במפורש: **כל הפסולין לעבודת הקרבנות ששחטו קרבן — שחיטתן כשרה, לפי שהשחיטה כשרה בזרים** (שאינם כהנים), **בנשים, ובעבדים, ובכהנים טמאים, ואפילו בקדשי קדשים, ובלבד שלא יהיו טמאין נוגעין בבשר!** ומשיכים: **הכא** [כאן] הלכה זו שלפנינו היא עיקר הדין. **התם** [שם], **אידי דתנא** [מתוך ששנתן] **שאר פסולין** — **תנא נמי** [שנה גם כן] **טמא במוקדשים. ואיבעית אימא** [ואם תרצה אמור]: **התם** [שם] הוא עיקר הדין, שהרי **בקדשים קאי** [הוא עומד, עוסק]. **הכא** [כאן], **אידי דתנא** [מתוך ששנתן] דין של **טמא בחולין** שנעשו על טהרת הקודש — **תני נמי** [שנה גם כן] **דין טמא במוקדשים**. לגופם של הדברים שואלים: **האי** [זה] **הטמא שעוסקים בו במשנה, דאיטמא במאי** [שנטמא במה]? **אילימא דאיטמי** [אם תאמר שנטמא] **במת**, מה יועיל שישחט בסכין ארוכה? הלוא "וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב" (במדבר יט, טז) **אמר רחמנא** [אמר התורה].

ישיראו אותו! ומשיכים: מדובר כאן במוקדשים, אלא דליתיה קמן דנשייליה [שאינו נמצא לפנינו שאפשר יהיה לשאול אותן] אם נגע, ולכן הוצרכה המשנה לומר שאם אחרים ראוהו שוחט כראוי — שחיטתו כשרה. ושואלים: וכי האי [דין זה] לגבי **טמא במוקדשים** שאם שחט שחיטתו כשרה, **מהכא נפקא** [מכאן יוצא, נלמד]? מדיוקה של משנתנו? והלוא **מהתם נפקא** [משם, ממסכת זבחים הוא יוצא], ששנינו במפורש: **כל הפסולין לעבודת הקרבנות ששחטו קרבן — שחיטתן כשרה, לפי שהשחיטה כשרה בזרים** (שאינם כהנים), **בנשים, ובעבדים, ובכהנים טמאים, ואפילו בקדשי קדשים, ובלבד שלא יהיו טמאין נוגעין בבשר!** ומשיכים: **התם** [שם], **אידי דתנא** [מתוך ששנתן] **שאר פסולין** — **תנא נמי** [שנה גם כן] **טמא במוקדשים. ואיבעית אימא** [ואם תרצה אמור]: **התם** [שם] הוא עיקר הדין, שהרי **בקדשים קאי** [הוא עומד, עוסק]. **הכא** [כאן], **אידי דתנא** [מתוך ששנתן] דין של **טמא בחולין** שנעשו על טהרת הקודש — **תני נמי** [שנה גם כן] **דין טמא במוקדשים**. לגופם של הדברים שואלים: **האי** [זה] **הטמא שעוסקים בו במשנה, דאיטמא במאי** [שנטמא במה]? **אילימא דאיטמי** [אם תאמר שנטמא] **במת**, מה יועיל שישחט בסכין ארוכה? הלוא "וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב" (במדבר יט, טז) **אמר רחמנא** [אמר התורה].

שמא ישוהו — ולהגרמה ועיקור לא חיישין, דמינכר. ומיהו, עיקור דסכין פגומה לא מייכר. **אילימא** אחרש שוטה וקטן עלה קאי — פירוש: עלה לחודה קאי. אבל הא פשיטא דעלייהו נמי קאי, דדייקינן עלה לקמן (חולין יב,ב): מאן תנא דלא בעי כוונה לשחיטה.

דליתיה קמן דנשייליה — ואף על גב דעזרה רשות הרבים היא, כדאמר בפרק קמא דפסחים (יט,ב), והיה לנו לטהר כאן מספק — האי ספק לא דמי לשאר ספק טומאה ברשות הרבים, משום דרוב פעמים לא יכול להזהר מליגע. ואי איירי בבמה — אתי שפיר.

שמא ישוהו — ולהגרמה ועיקור לא חיישין, דמינכר. ומיהו, עיקור דסכין פגומה לא מייכר. **אילימא** אחרש שוטה וקטן עלה קאי — פירוש: עלה לחודה קאי. אבל הא פשיטא דעלייהו נמי קאי, דדייקינן עלה לקמן (חולין יב,ב): מאן תנא דלא בעי כוונה לשחיטה.

ולא הוזכרו שמא יגרימו (שהסכין יוצא ממקום השחיטה), ושמא יעקרו (או יקרעו) את הסימנים, כי לאלה אין חוששים, לפי שהם ניכרים גם לאחר שחיטה. ואף לפי הפירוש ש"עיקור" עניינו קריעה של הסימנים על ידי סכין פגומה — גם זה ניתן לבדיקה על ידי בדיקת הסכין (רבינו גרשום, תוס').
דליתיה קמן ושאלו בתוס': ומדוע נחשוש אפילו בדיעבד? הלא העורה נחשבת רשות הרבים לענין טומאה (פסחים יט,ב) והלכה היא שאין חוששים לספק טומאה ברשות הרבים! ויש שכתב שרבה בר עולא חולק על עצם ההנחה שהעורה נחשבת לרשות הרבים (מרומי שדה בדעת הרמב"ם). אבל בתוס' תירצו כי אין דין העורה לענין טומאה כרשות הרבים, מפני שקשה לזהר שם שלא לטמא. ועוד, שכיון שטמא שוחט את הבהמה — רגליים לדבר שנטמאה הבהמה (ראה ברמב"ן). ויש שהוסיף כי כיון שמדובר באדם שעשה שלא כדין, ששחט קדשים בטומאה, יש לחשוש שאף לא נזהר במעשיו, ולכן הוצרכו כאן לאמירה מפורשת שלו "ברי לי", או שאחרים ראו אותו (תפארת יעקב). ואילו הרמב"ן מסביר שכל ספק טומאה ברשות הרבים אכן טהור, גם אם יש רגליים לדבר. אלא שאין אנו עוסקים כאן בשאלה האם הבהמה נטמאה או לא, אלא בחובה לשמור על טהרת הקדשים (והתרומה), וכל שלא ברי לנו שלא נטמא הבשר יש איסור להקריבו (וראה במאירי).

אורה ההלכה

כל הפסולין ששחטו וכו' כל הפסולים לעבודה מותרים לשחוט קדשים לכתחילה ואפילו קדשי קדשים, חוץ מן הטמא שאינו שוחט לכתחילה, ואף על פי שהוא חוץ לעורה ופושט ידיו ושוחט בעורה, גזירה שמא יגע בבשר. ומכל מקום, אם שחט — הוזב כשר. (רמב"ם ספר עבודה הלכות פסולי המוקדשין פ"א ה"א—ב).

מסורת הש"ס

- ↑ משנה זבחים לא,ב.
- ↑ (משפט זה) ברכות לא,ב.
- ↑ פסחים סד,ב. יומא כז,א.
- ↑ יבמות לג,ב. זבחים יד,ב.
- ↑ לא,ב. לב,א. מנחות יט,א.
- ↑ ירושלמי שבת פ"ב ה"ח. שם יומא פ"ב ה"א. מדרש שמואל ג, ו. ילק"ש תורה תלט. תמט. שם נ"ך פ.

גרסות

כדי שלא יגע בכת"י: **כדי שלא יגע.**

כל הפסולין ששחטו בכת"י: **דתנן כל הפסולין ששחטו.**

חרב אמר רחמנא בכת"י: **חרב כתיב.**

אמר רבא — והיכא דישאל יולא ונכנס לא ימסור לכותי לכתלה? צתמייה. והא תנן — צפרק צמרל דמסכת עבודה זרה, דאף על פי שישאל יולא ונכנס — מותר. אלמא, מסתפי גוי דלמא אתי ישראל ולא נגע, הכא נמי מסתפי: השתא אתי וסוי ליה! מי קתני — מניח אדם גוי צמנותו ויולא ונכנס, דמשמע לכתלה? אין השומר — את היין. צריך שיהא יושב ומשמר כו' — רישא אסיפא לא תקשי, דלא זו אף זו קתני, כלומר, לא צדיענד דווקא, אלא אפילו לכתלה. רב אשי אמר — גרס. לתיאבון — כי לא משכח הימר — אכיל נבילות. ומאחר שהסקין צדוקה ונמונה צידו — שמיט שפיר, דכל כמה דמאי למיכל הימירא לא אכיל איסורא. וכי אין לו סכין צדוק — לא טרח להדורי צמר סכין יפה, אס זו פגומה.

תוספות

נאה, אבל בשחיטה לא חיישין. אי נמי: כפיפה מצרית מכוערת יותר מקרומית של קנה. ורבינו אפרים היה מביא ראיה מדתנן בפרק "איזהו מקומין" (זבחים מז,א): שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון, ואילו "שחיטתן בכלי שרת" לא קתני, כדקתני גבי קבלה. ואין זה ראייה, דגבי קבלה נמי לא הזכיר אלא לאשמועינן דבעי שיהא גם הכלי בצפון, לאפוקי אם הכלי בדרום והבתמה בצפון והדם מקלח בתוכו. תדע, דבקדשים קלים דלא בעי צפון לא חש להזכיר קבלה בכלי שרת. ובפרק "כל הזבחים שקבל דמן" (שם כו,א) דתנן: קדשים קלים שחיטתן בפנים וקבול דמן בכלי שרת

פנים — התם נמי אתא לאשמועינן דצריך שיהא הכלי בפנים, לאפוקי אם רוב הכלי בחוץ ומיעוטו בפנים, ומקבל הדם במיעוט שבפנים, אף על גב שאין נפסל ביוצא.

המניח קתני דיעבד — לאו לשנויי אליבא דאביי קאתי, דהא אביי נמי לא שרי בדיעבד בלא חותך כזית בשר. אלא בא להקשות על דברי רבא, שמדקדק מכאן דשרי אף לכתחלה. אי נמי: כל זמן שיכול לתקן על ידי חותך כזית בשר — יש לו לתקן. אבל אי ליתא לכותי קמן — שרי.

המניח קתני דיעבד — לא בעי למימר דמשמע דיעבד ולא לכתחלה, דהא מסיק דשרי לכתחלה. אלא קאמר דאף דיעבד משמע. ואם תאמר: דלקמן (חולין טו,ב) גבי השוחט במגל יד, וגבי השוחט אחד בעוף (שם כז,א) דייק: השוחט — דיעבד אין כו'! ויש לומר: דא"שחיטתן כשרה" סמך התם, דמשמע דיעבד. אבל קשה ממתניתין ד"המקנא לאשתוי" (סוטה ב,א), ופרק "חבית" (שבת קמו,א) גבי "הרוחץ במי מערה" דייק בגמרא: דיעבד אין, לכתחלה לא!

אלא מהכא — גרס. ולא גרס "מסיפא", דהך ד"המניח" בפרק שני דמסכת עבודה זרה (סט,א), וההיא ד"אין השומר" היא בפרק "רבי ישמעאל" (שם סא,א).

ולגופו של הדין אמר רבא: וכאשר ישראל רק יוצא ונכנס בשעה ששוחט הכותי, האם לכתחלה לא ניתן לסמוך על כך ולהתיר את השחיטה? והתנן [והרי שנינו במשנה]: **המניח גוי בחנותו שיש בה יין, וישׂראל יוצא ונכנס** — מותר היין, שאנו מניחים שאז נזדר הגוי ואינו נוגע בו. והוא הדין לענייננו! ודוחים: **התם מי קתני** [שם.

אָמַר רָבָא: וְיוֹצֵא וְנִכְנֵס לְכַתְּחִלָּה לָא? וְהִתְנַן: הַמְּנִיחַ נְכָרִי בְּחִנּוּתוֹ וַיִּשְׂרְאֵל יוֹצֵא וְנִכְנֵס — מוֹתֵר!
הֵתָם מִי קֵתְנִי "מְנִיחַ"? "הַמְּנִיחַ" קֵתְנִי, דִּיעֵבַד.
— אֵלָא מִהָכָא: הֲאִין הַשׁוֹמֵר צָרִיךְ לְהִיּוֹת יוֹשֵׁב וּמְשׁוֹר, אֵלָא אָף עַל פִּי שְׂיוֹצֵא וְנִכְנֵס — מוֹתֵר!
אֵלָא אָמַר רָבָא, הֵכִי קֵתְנִי: הַכֹּל שׁוֹחֲטִין, וְאִפְּלוּ כּוֹתֵי. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים — כְּשִׂישְׂרְאֵל יוֹצֵא וְנִכְנֵס, אֵבֶל בָּא וּמְצָאוּ שְׁשַׁחַט — חוֹתֵךְ כְּזִית בְּשׁוֹר וְנוֹתֵן לוֹ, אֵבֶלוּ — מוֹתֵר לְאֵכוֹל מִשְׁחִיטָתוֹ, לָא אֵבֶלוּ — אֶסוּר לְאֵכוֹל מִשְׁחִיטָתוֹ; חוּץ מִחֶרֶשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן דְּאִפְּלוּ דִּיעֵבַד נְמִי לָא, שְׁמָא יִשְׁהוּ, וְשְׁמָא יִדְרְסוּ, וְשְׁמָא יַחְלִידוּ. —"וְכוֹלֵן שְׁשַׁחַטוּ" אֵהֵיָא? אֵילִימָא אַחֲרֵשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן — עֲלָה קְאִי, "וְאִם שְׁחַטוּ" מְבַעֲי לִיהּ! אֵלָא אַפּוֹתֵי — הָא אֲמַרְתְּ: אִפְּלוּ יוֹצֵא וְנִכְנֵס שְׁחִיט לְכַתְּחִלָּה! קִשְׂיָא.

ב רב אשי אמר, הֵכִי קֵתְנִי: הַכֹּל שׁוֹחֲטִין, וְאִפְּלוּ יִשְׂרְאֵל מְשׁוֹפֵד. מְשׁוֹפֵד לְמַאי — לְאֵכוֹל נְבִילוֹת לְתִיאָבוֹן, וְכִדְרָבָא, יְדַאֲמַר רָבָא: יִשְׂרְאֵל מְשׁוֹפֵד אוֹכֵל נְבִילוֹת לְתִיאָבוֹן —

חוששים שמא ישهو, ושמא ידרסו, ושמא יחלידו. ושואלים: לפי זה, מה שנאמר מיד אחר כך "וכולן ששחטו" אהייא [על מה] נאמר? אילימא [אם תאמר] על חרש שוטה וקטן — הלוא עלה קאי [נליה הוא עומד, מתייחס], ולכן "ואם שחטו" מבעי ליה [צריך] היה לו לומר! אלא תאמר שדברי המשנה הללו מוסיפים עליהם גם כותי — הא אמרת [הרי אמרת] כי אפילו יוצא ונכנס הריהו שחיט [שוחט] לכתחלה! ומעירים: אכן, לפירוש זה קשיא [קשה] לשון "וכולן".

ב רב אשי אמר ביישוב הסתירה שבמשנה, **הכי קתני** [שכך הוא שונה]: **הכל שוחטין לכתחילה — ואפילו ישראל משומד** (עובר עבירות באופן קבוע). ומסבירים: במשומד למאי [למה], באיזה משומד מדובר — במשומד לאכול נבילות (בהמות שלא נשחטו כראוי) לתיאבון, שאינו עושה להכעיס, אלא מטעמי נוחות. ואדם כזה שוחט לכתחילה כשיטת רבא, שאמר רבא: **ישראל משומד שאוכל נבילות לתיאבון —**

עבודה זרה (סט,א), וההיא ד"אין השומר" היא בפרק "רבי ישמעאל" (שם סא,א).

אין השומר צריך כו' — משמע הכא ד"אין צריך" משמע לכתחלה. וקשה: דבריש גיטין (ד,ב), גבי הא דאמר רבה: לפי שאין בקיאין לשמה, פריך עלה מהא דתנן: המביא גט ממדינה למדינה במדינת הים צריך שיאמר "בפני נכתב ובפני נחתם", הא באותה מדינה — לא צריך! ומשני: לא תימא הא באותה מדינה לא צריך, אלא הא ממדינה למדינה בארץ ישראל לא צריך. ופריך, הא בהדיא קתני לה: המביא גט בארץ ישראל אין צריך כו'! ומשני: אי מההיא הוא אמינא דיעבד כו'. והיכי הוה אמינא דיעבד? הא "אין צריך" משמע לכתחלה כדמשמע הכא! ובקונטרס פירש שם, דהכי פריך: הא בהדיא קתני לה, וכיון דאשמועינן לה מדיוקא דרישא — סיפא למאי איצטריך? ומשני: דאי מרישא הוה אמינא דוקא דיעבד, להכי אצטריך סיפא לאשמועינן אפילו לכתחלה. אבל לשון "אי מההיא" — לא משמע הכי. ויש לומר: דהתם כיון שיכול לתקן בדיעבד, כדקאמר בההוא פרקא (שם ה,ב): שיטלנו הימנה ויחזור ויתננו לה בפני שנים, ויאמר "בפני נכתב ובפני נחתם" — שייך למיתני "אין צריך", כלומר, אין צריך לחזור וליטול אותו הימנה. אי נמי: התם הוה אמינא הני מילי דיעבד, דלכתחלה צריך שיראה כתיבת הגט וחתימה, ואם לא ראה — הוה אמינא אין צריך לחזור ולכתוב, אלא יתן לה אף על פי שלא ראה, קא משמע לן דלכתחלה נמי אין צריך לראות. ועוד יש לומר: דהכא דייק משום דקאי ארישא דקתני בפרק "רבי ישמעאל" (עבודה זרה סא,א): בעיר שכולה גוים אסור עד שיהא שם שומר, והדר תני: אין השומר צריך כו' — משמע שבא לפרש דיוצא ונכנס חשיב כשומר גמור, והיינו כשומר דרישא.

אבל בא ומצאו ששחט חזית בשר ונותן לו — ואם תאמר: כיון דרבא מדמה שחיטה לזין נסך, בא ומצאו לישתרי בלא חותך כזית בשר ונותן לו, כמו בין נסך דשרי במתניתין בפרק "רבי ישמעאל" (עבודה זרה ס,ב) בגוי שנמצא בצד הבור כשאין לו מלוא עליו! ויש לומר: כדפרישית לעיל, כיון שיכול לברר על ידי כזית בשר — יש לו לברר.

אורה ההלכה

הכל שוחטין ואפילו כותי וכו' שחיטת הכותי שחיטה פסולה היא, ועושה את הבהמה נבילה, אפילו אחרים רואים אותו בשחיטתו. שעשאוים חכמים כגויים לכל דבר (להלן ג,א). ומכל מקום למדו מכאן חכמים לדין הצדוקים דומיהם שאינם מאמינים בתורה שבעל פה (וביחס לקראים ראה באה"ט), ואמרו ששחיטתם אסורה, אלא אם כן אחרים עומדים על גביהם (ואם היו יודעים הלכות שחיטה די ביוצא ונכנס, וכרבא. ש"ך). וגם בדקו להם את הסכין תחילה (וראה ש"ך וגר"א). (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ד ה"ז. שו"ע יו"ד ב, ח-ט).

המניח גוי בחנותו ישראל המניח גוי בחנותו שיש בה יין, גם אם יוצא הישראל מן החנות אבל נכנס לתוכה מוזמן לזמן, באופן שאין הגוי יודע בעוד כמה זמן יבוא הישראל לשם, וגם אינו יכול לראות את הישראל מגיע לחנות — היין מותר. כמשנה במסכת ע"ז סט,א. ומכל מקום, לכתחילה לא יניח אדם יין או חומץ בביתו של הגוי לבד. כדיוק הגמרא כאן בלשן המשנה: "המניח" — דיעבד (גר"א). (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ב ה"ז. שו"ע יו"ד קכט, א).

אין השומר צריך להיות יושב וכו' יין כשר המונח ברשותו של גוי, אם ישראל שומר שם — מותר. ואין השומר צריך לשבת ולשומר תדיר, אלא די בכך שהוא יוצא ונכנס בזמנים שאינם קבועים. כמשנה ע"ז סא,א. ועיי"ש באריכות בפרטי דין זה. (רמב"ם שם פ"ג ה"ד. שו"ע שם קלא, א).

הולין

- 15

מסורת הש"ס

- ד משנה ע"ז סט,א.
- ה משנה ע"ז סא,א (בשנינו).
- י חולין ד,א.

גרסות

בחנותו וישׂראל יוצא ונכנס
בכתי"מ ועוד כבמקבילה:
בחנותו אף על פי שיוצא ונכנס.

מי קתני מניח
בכתי"מ ועוד ובמקורות:
מי קתני יניח.
אלא מהכא
יש שגרסו בשם רש"י:
אלא מסיפא
ראה תוס' רמב"ן וריטב"א.

לא אכלו אסור
בכתי"מ:
ואם לאו אסור.

שחיט לכתחילה
בכתי"מ:
מותר לכתחילה.

רב אשי אמר
ראה רש"י ותורת חיים.

משומד
בדפוסים שונה בגלל הצנוורה ל:
מומר.

לאכול נבילות לתיאבון
בכתי"מ נוספה הנהח:
אילימא אוכל נבילות להכעיס אפילו דיעבד נמי
לא אלא משומד אוכל נבילות לתיאבון.

לשון

משומד

אף שמשמעותה של מלה זו ברורה ועניינה: מי שהמיר את דתו היהודית בדת אחרת, מכל מקום הלשון אינה ברורה לגמרי. היו מן הגאונים שהסבירו כי המילה היא קיצור מן "משועמד" שהוא מבינין שפעל של "עמד" הארמי, שיש בו משמעות של טבילה להמרת דת, וגם משמעות של גנאי (עבט של מי רגלים). ומסתבר שכך חשבו גם חכמי הגויס, ולפיכך במהדורות מצונורות של התלמוד השמיטו את המלה "משומד" וכתבו במקומה "מומר". אבל יש סוברים כי עיקר המלה היא מן המשמעות של השרש "שמד" בארמית, שמשמעו קללה, חרם, ולפיכך "משומד" משמעו: מקולל, מוחרם. ויש מסבירים את המילה לפי הארמית המנדעית, במובן הליכה שולל אחר מנהגי מינות.